Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 225/2012, ECLI:CZ:NS:2012:3.TDO.225.2012.1

Číslo: 23/2013

Právní věta:

Pro závěr, zda poškozený jednal v tísni, kterou pachatel trestného činu lichvy podle § 218 odst. 1 tr. zákoníku zneužil, není podstatné, zda se do ní poškozený dostal vlastním přičiněním nebo vlivem okolností nezávislých na jeho vůli. Mohl-li poškozený vzniku tísně předejít kupříkladu uhrazením splatných pohledávek z jiných finančních zdrojů, neznamená to, že pokud tak z nějakého důvodu neučinil a do stavu tísně se nakonec reálně dostal, je tím vyloučena trestní odpovědnost pachatele trestného činu lichvy. Podstatné je, aby pachatel, vědom si tísnivé situace poškozeného, ji zneužil a nabídl mu např. krátkodobý úvěr nebo půjčku, za něž si nechal slíbit úrok podstatně přesahující obvyklou výši úrokové sazby stanovené Českou národní bankou. Sjednaný úrok ve výši 65 % je plněním, které je co do povahy a výše, v hrubém nepoměru s plněním poskytnutým pachatelem, ale takový nepoměr může podle konkrétních okolností případu zakládat i sjednání nižšího úroku.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 11.04.2012

Spisová značka: 3 Tdo 225/2012

Číslo rozhodnutí: 23

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Lichva

Předpisy: § 218 tr. zákoníku
§ 253 tr. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud podle 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl dovolání obviněných T. H. a Ing. B. N. proti rozsudku Krajského soudu v Brně jako soudu odvolacího ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 8 To 190/2011, v trestní věci vedené u Okresního soudu v Prostějově pod sp. zn. 1 T 140/2009.

Z o d ů v o d n ě n í :

Rozsudkem Okresního soudu v Prostějově ze dne 22. 2. 2011, č. j. 1 T 140/2009-882, byli obvinění T. H. a Ing. B. N. uznáni vinnými pokusem podle § 8 odst. 1 trestního zákona (tj. zákona č. 140/1961 Sb., účinného do 31. 12. 2009 /dále jen „tr zák.“/) trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1, odst. 3

písm. b) tr. zák., jako spolupachatelé podle § 9 odst. 2 tr. zák., jehož se dopustili způsobem v rozsudku uvedeným.

Obviněný T. H. sám byl dále uznán vinným trestným činem lichvy podle § 253 odst. 1, 2 tr. zák. na tom skutkovém základě, že „dne 12. 11. 2007 na Městském úřadě v P., informačním středisku, jako zplnomocněný zástupce na základě generální plné moci z 27. 8. 2001 společnosti C. R. C., spol. s r. o., se sídlem P., ul. P. nám., v úmyslu společnost C. R. C., spol. s r. o., obohatit, předložil k podpisu manželům O. a V. F. úvěrovou smlouvu ze dne 9. 11. 2007, dle níž se společnost C. R. C., spol. s r. o., zastoupená jednatelkou Ing. B. N., zavázala poskytnout manželům F. úvěr ve výši 1 700 000 Kč a manželé F. se zavázali úvěr i s odměnou ve výši 254 574 Kč společnosti vrátit v jedné splátce dne 31. 1. 2008, přičemž úvěr byl zajištěn ve prospěch věřitele nejen zástavní smlouvou ze dne 14. 11. 2007, ale i smlouvou o zajišťovacím převodu práva k nemovitostem ze 14. 11. 2007, a to nemovitostí ve vlastnictví manželů F., a to konkrétně pozemku – zastavěná plocha a nádvoří, pozemku zast. plochy a nádvoří, pozemku – zahrada, pozemku – orná půda, zapsaných na LV pro k. ú. K., obec P., okres P. u Katastrálního úřadu O. kraje, Katastrální pracoviště P., a dále stavby – objektu bydlení, část obce K., postavené na pozemku st. parc., stavby – zem. stavby bez č. p. postavené na pozemku parc., stavby – objektu bydlení bez č. p. postavené na pozemku st. parc., pozemku – zastavěné plochy a nádvoří st. parc., pozemku – orné půdy parc., zapsaných na LV pro k. ú. K., obec P., okres P., u Katastrálního úřadu O. kraje, Katastrální pracoviště P., přičemž V. a O. F. podmínky, za nichž byly tyto smlouvy uzavřeny, akceptovali svým podpisem těchto shora uvedených smluv, aniž by jim T. H. dal možnost jejich písemné vyhotovení přečíst, a přestože původní návrh smlouvy o úvěru obsahoval termín splatnosti úvěru 30. 6. 2008, neboť požadovanou částku nezbytně potřeboval k úhradě svého dluhu ve výši 1 720 590 Kč tak, aby odvrátil bezprostředně hrozící exekuci na základě exekučního příkazu Exekučního úřadu v P., soudní exekutorky Mgr. L. Č., z 18. 7. 2007, sp. zn. 018 EX 875/07, z 13. 8. 2007, sp. zn. EX 1686/07, a usnesení o nařízení exekuce Okresním soudem v Prostějově ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. 14 Nc 4186/2007, na svůj majetek, vč. domu, který V. a O. F. obývali, o čemž T. H. věděl a věděl, že zajišťovací převod práva k uvedeným nemovitostem v hodnotě nejméně 3 110 000 Kč až 3 910 920 Kč, sjednaná odměna za poskytnutí úvěru ve výši 254 574 Kč, které odpovídá roční úroková sazba 65,85 %, sjednaná smluvní pokuta z prodlení ve výši 5000 Kč denně, tedy 0,294 % denně z poskytnutého úvěru (ročně 107,31 %), je v hrubém nepoměru k poskytnutému úvěru, když mohl předpokládat, že dlužník nebude schopen úvěr ve sjednaném termínu splatit, zajišťovaným převodem uvedených nemovitostí zabránil jejich možnému prodeji V. F. a O. F. třetí osobě a opatřil tak společnosti C. R. C., spol. s r. o., jejímž je společníkem, neoprávněný prospěch ve výši nejméně 517 192 Kč, což představuje rozdíl mezi sjednanou odměnou a odměnou vypočtenou dle roční procentní sazby nákladů úvěrů stanovenou dle metodiky harmonizované statistiky vyhlašované ČNB k 30. 11. 2007, která činila 13,55 %, tedy částku 202 192 Kč a smluvní pokutu z prodlení za 63 dní, tedy od 1. 2. 2008 do 3. 4. 2008, kdy byly nemovitosti společností C. R. C., spol. s r. o., prodány třetí osobě, což činí 315 000 Kč“.

Za tuto trestnou činnost byl obviněný T. H. podle § 250 odst. 3 tr. zák. za použití § 35 odst. 1 tr. zák. odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří let, jehož výkon mu byl podle § 60a odst. 1, odst. 2 tr. zák. podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání čtyř let za současného vyslovení dohledu. Podle § 53 odst. 1 tr. zák. mu soud uložil i peněžitý trest ve výměře 1 000 000 Kč. Pro případ, že by peněžitý trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán, stanovil soud náhradní trest odnětí svobody v trvání dvanácti měsíců. Obviněná Ing. B. N. byla podle § 250 odst. 3 tr. zák. odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání třiceti měsíců, jehož výkon jí byl podle § 60a odst. 1, 2 tr. zák. podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání tří let za současného vyslovení dohledu. Podle § 53 odst. 1 tr. zák. jí soud uložil také peněžitý trest ve výměře 500 000 Kč. Pro případ, že by peněžitý trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán, stanovil soud náhradní trest odnětí svobody v trvání pěti měsíců. Podle § 49 odst. 1 tr. zák. a § 50 odst. 1 tr. zák. byl obviněné uložen i trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkce statutárního orgánu či člena kolektivního statutárního orgánu

obchodních společností a družstev založených za účelem podnikání na dobu čtyř let.

Předmětný rozsudek napadli odvoláním jednak oba obvinění a jednak státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Prostějově, která je podala v neprospěch obou obviněných do výroků o trestech. Krajský soud v Brně jako soud druhého stupně rozsudkem ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 8 To 190/2011, o těchto řádných opravných prostředcích rozhodl tak, že podle § 258 odst. 1 písm. b), odst. 2 tr. ř. napadený rozsudek z podnětu odvolání státní zástupkyně zrušil ve výroku, kterým byl podle § 60a odst. 1, odst. 2 „trestního zákoníku" obviněnému T. H. výkon uloženého trestu odnětí svobody podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání čtyř let a vysloven nad ním dohled. Za splnění podmínek podle § 259 odst. 3 tr. ř. poté obviněného pro výkon trestu zařadil do věznice s dozorem. Odvolání obou obviněných zároveň výrokem podle § 256 tr. ř. zamítl jako nedůvodná.

Proti shora citovanému rozhodnutí odvolacího soudu podali obvinění T. H. a Ing. B. N. následně dovolání, které současně směřují i proti rozsudku soudu prvního stupně. Oba uplatnili dovolací důvod uvedený v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

Pokud jde o dovolání obviněného T. H. (dále též „dovolatel") ohledně výroku, jímž byl uznán vinným trestným činem lichvy podle § 253 odst. 1, 2 tr. zák., tak z jeho odůvodnění vyplývá, že dovolatel nesouhlasí s použitou právní kvalifikací svého jednání vůči poškozeným manželům F., v němž soudy shledaly uvedený trestný čin. Připomněl, že k naplnění objektivní stránky tohoto trestného činu je nezbytné, aby pachatel zneužil něčí tísně či nezkušenosti, rozumové slabosti nebo něčího rozrušení. Soudu prvního stupně vytkl, že onu „tíseň", za níž měli poškození uzavírat inkriminovanou úvěrovou smlouvu, včetně smlouvy zástavní a smlouvy o zajišťovacím převodu práva k nemovitosti, kterými byl zajištěn poskytovaný úvěr, dovodil z toho, že nutně potřebovali získat finance na úhradu splatných závazků V. F. z podnikatelské činnosti, jejichž vymáhání ze strany věřitelů bylo již ve stádiu exekučního řízení. Odvraceli tak nařízenou exekuci na jejich nemovitý majetek včetně domu, který obývali. Soud však měl podle dovolatele vzít v úvahu i skutečnost, že V. F. byl podnikatel a jako takový podle ustálené judikatury nese plné podnikatelské riziko a nemůže se dovolávat toho, že určitý závazek převzal v tísni. Tíseň totiž není mezi podnikateli v obchodně právních vztazích důvodem neplatnosti uzavřené smlouvy. Dovolatel dále s odkazem na soudní judikaturu zdůraznil, že tíseň je třeba vnímat jako situaci, kdy například v důsledku neschopnosti okamžitě splatit vzniklý závazek může poškozený přijít o celý majetek. V daném případě však soud dospěl ke skutkovému závěru, že manželé F. jednak věděli o svých závazcích, resp. závazcích V. F. z podnikatelské činnosti již delší dobu a mj. vlastnili celou řadu nemovitostí, jejichž hodnota byla znalcem stanovena na 3 910 920 Kč. Za situace, kdy byl úvěr poskytnut ve výši 1 700 000 Kč, odpovídající výši pohledávek poškozeného V. F. v exekučním řízení (přesná dlužná částka činila v exekučním řízení dle zjištění soudu 1 720 590 Kč), je podle dovolatele zřejmé, že pokud by poškozený přistoupil k plnění svých závazků řádně a včas, nemohl pro něho být problém, aby alespoň část svých nemovitostí prodal a z utržené kupní ceny za jejich prodej uhradil své splatné závazky. Také z těchto důvodů pak nemohl být stav, za kterého uzavíral předmětnou smlouvu o úvěru, právně kvalifikován jako „tíseň".

Dále dovolatel namítl, že zjevně došlo též k nerespektování zásady subsidiarity trestní represe. Manželé F. totiž na ochranu svých práv v rámci občanskoprávního řízení neučinili vůbec nic. Byl to naopak V. F., který nejednal s péčí řádného hospodáře a v důsledku toho se ocitl v situaci, kdy se jeho splatné závazky vůči obchodním partnerům dostaly do stadia vymáhání v exekučním řízení. To, že se následně pokusil zneplatnit úvěrovou smlouvu za pomoci prostředků trestního práva a za aktivní součinnosti orgánů činných v trestním řízení, které roli ochránce jeho subjektivních práv převzaly, nelze hodnotit jako postup v souladu se zásadami trestního práva.

Z vyjádření státní zástupkyně činné u Nejvyššího státního zastupitelství k dovolacím námitkám obviněného T. H. stran právního posouzení jeho jednání vůči poškozeným manželům F. jako trestného činu lichvy podle § 253 odst. 1, 2 tr. zák. vyplývá, že v daném případě byly splněny všechny

zákonné podmínky pro vyvození jeho trestní odpovědnosti za uvedený trestný čin. S dovolatelem není možno souhlasit, že soudy měly vzít v úvahu, že předmětné exekuční řízení bylo vedeno z důvodu neuhrazených závazků V. F. z jeho podnikatelské činnosti a že při takovém přístupu k předmětné věci nereflektovaly na platnou judikaturu o tom, že každý subjekt v postavení podnikatele nese plné podnikatelské riziko, a tudíž se nemůže dovolávat toho, že určitý závazek převzal v tísni. Na straně druhé zde však nelze přehlédnout, že uzavření inkriminovaného úvěru se nedotklo výkonu podnikatelské činnosti poškozeného, ale způsobu řešení jejích neuspokojivých výsledků, které se pak projevily v jeho zcela reálné tísnivé situaci. Státní zástupkyně poukázala také na to, že není rozhodné, zda se poškozený uvede do stavu tísně sám, nebo k němu dojde pod vlivem okolností na jeho vůli nezávislých. Výhrada dovolatele, že poškození mohli čerpat ze svého náhradního majetkového zdroje a tím předejít hrozící exekuci, tzn. že za jejich situace v době uzavírání inkriminované smlouvy nebylo možno hovořit o stavu tísně, tak podle názoru státní zástupkyně nemůže obstát.

Za stavu, kdy dovolatel svým jednáním vůči poškozeným F. zakládajícím znaky skutkové podstaty trestného činu lichvy podle § 253 odst. 1, odst. 2 tr. zák. zcela jednoznačně překročil právní rámec soukromoprávní sféry, bylo podle státní zástupkyně plně namístě, aby ochranu práv poškozených převzaly orgány činné v trestním řízení. Ty v daném případě rozhodně nepostupovaly bez povinného respektu k ústavnímu, resp. zákonnému principu subsidiarity trestní represe.

Nejvyšší soud ve vztahu k výše uvedeným dovolacím námitkám obviněného T. H. dospěl mimo jiné k těmto závěrům.

Pod důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. lze podřadit argumentaci obviněného T. H. vztahující se k trestnému činu lichvy podle § 253 odst. 1, 2 tr. zák., jímž byl uznán vinným za jednání ve vztahu k manželům O. a V. F., avšak nelze jí přiznat opodstatnění.

Pokud dovolatel namítl, že soudy nevzaly v úvahu, že poškození exekučnímu řízení čelili z důvodu neuhrazených závazků V. F. z jeho podnikatelské činnosti a že nereflektovaly na platnou judikaturu o tom, že každý subjekt v postavení podnikatele nese plné podnikatelské riziko, a tudíž se V. F. nemůže dovolávat toho, že určitý závazek převzal v tísni, je nutno zdůraznit, že podnikatelským rizikem rozhodně není možno argumentovat ve zcela odlišné sféře občanskoprávních vztahů ve smyslu § 1 odst. 2 občanského zákoníku, které se k podnikatelské činnosti přímo nevztahují. Jednání dovolatele nepochybně nemělo žádnou souvislost s podnikáním poškozeného V. F. a s ním neseného rizika, byť poškozený na lichvářský úvěr zajištěný zástavní smlouvou přistoupil z důvodů neuspokojivých výsledků svého podnikání a nutnosti odvrátit hrozící exekuci. Tímto způsobem se snažil řešit kritickou (tísnivou) situaci svou i své rodiny. Úvěrový vztah mezi ním, jeho manželkou a na druhé straně obviněným proto nelze považovat za obchodní vztah mezi podnikatelskými subjekty, kdy jeden z nich neunesl z podnikání vyplývající riziko a snažil by se ze smlouvy, jejíž nevýhodnost si uvědomil až dodatečně, vyvázat s poukazem na to, že ji uzavřel v tísni.

Absence tísně jako obligatorního znaku skutkové podstaty trestného činu lichvy podle § 253 tr. zák. se není možné dovolávat ani s poukazem na to, že poškozený V. F. si počínal liknavě, pokud nepředešel exekučnímu řízení včasným prodejem části svého nemovitého majetku a dobrovolnou úhradou splatných pohledávek z příslušného výtěžku. Pro závěr, zda poškozený jednal v tísni, kterou pak pachatel trestného činu lichvy zneužil, není totiž podstatné, zda se do ní poškozený dostal vlastním přičiněním nebo vlivem okolností nezávislých na jeho vůli. To znamená, že pokud poškozený mohl hrozícímu stavu tísně předejít například uhrazením splatných pohledávek z jiných finančních zdrojů, neznamená to, že pokud tak z nějakého důvodu neučinil a do stavu tísně se nakonec reálně dostal, vylučuje to trestní odpovědnost pachatele (lichváře). Podstatné naopak je, aby pachatel, vědom si tísnivé situace poškozeného, jí zneužil a poskytl mu řešení např. ve formě krátkodobého úvěru nebo půjčky, za něž si nechá smluvně slíbit takové plnění, které je co do povahy a výše v

hrubém nepoměru s jím poskytnutým plněním. Sjednání úroku ve výši 65 %, jak tomu bylo v posuzované věci, popřípadě s ohledem na okolnosti případu (např. při současném sjednání vysoké smluvní pokuty, uzavření zajišťovacího převodu práva k nemovitosti) i sjednání nižšího úroku, avšak úroku několikanásobně přesahujícího obvyklou úrokovou sazbu České národní banky, může vzhledem k plnění poskytnutému pachatelem zakládat takový hrubý nepoměr.

Jestliže si dovolatel počínal způsobem podrobně popsaným ve výroku rozsudku soudu prvního stupně, pak ani Nejvyšší soud nepochybuje o tom, že byl trestným činem lichvy podle § 253 odst. 1, 2 tr. zák. uznán vinným právem.

Nejvyšší soud poté, co se vypořádal s ostatními dovolacími námitkami obou obviněných, nedospěl k závěru, že by napadené rozhodnutí či řízení jemu předcházející bylo zatíženo vadami, jež obvinění T. H. a Ing. B. N. vytýkali na podkladě dovolacího důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Proto podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. rozhodl tak, že se jejich dovolání odmítají jako zjevně neopodstatněná.